

Ezeket az általános metodológiai megfontolásokat a szerző a következőképpen alkalmazza a filozófiai kérdésfeltevés esetére. Egy kelet-európai filozófiai kultúra esetében azt kell észrevenni, hogy mi az, amit ez az intellektuális régió specifikusan nyújtani tud. Ez volna a véget nem érő kommentároktól és az „örök kezdés” obszessziójától való megszabadulás módja. Ez volna az út afelé, hogy ne idegen szellemi javakat adaptáljon szervetlenül, hanem valami sajátot hozzon létre. A szerző kiindulópontként kezeli azt a tényt, hogy térségünket egyfelől nyugati műveltségmodell jellemzi, másfelől pedig egy attól meglehetősen eltérő mentális közeg.

A szerző szerint a provincializmust a szakmai közösség úgy kerülheti el, hogy betartva a vezető kánonok szakmai kritériumait, létrehoz valamit, ami a „mainstream”-ben nem található meg. Afloroaei megemlíti olyan kortárs román szerzőket, akik beszélik a „mainstream” nyelvét. Persze elszigetelt egyéni teljesítmények még nem változtatják meg az egész filozófiai kultúra külső és belső képét. Szerinte a feladat módszertani lényege a fogalmi eltávolodás keresése. Enélkül ugyanis a szakmai közösséget vagy az elszigetelődés, vagy pedig a vakon folytatott kommentáriródalom éri utol, netán mindkettőnek az átka. Fogalmi távolságtartáson azt érti, hogy az adott kultúrában létező filozófusközösségnek úgy kell a saját kultúrájára tekintenie, mint kutatási tárgyra. A téma a *saját* kell hogy legyen, de egy tézis megkérdőjelezése, egy kifejtés megcáfolása módjának mint kutatási eljárásnak nincs nemzeti karaktere. Ennek a kettős perspektívának az elérése módszertani kérdés. A kérdezés szerepe a probléma szigetelése annak érdekében, hogy vizsgálható legyen. Többé-kevésbé elkerülhetetlenül lokális kiindulópontok birtokában a filozófusnak a kérdésfeltevések olyan módszertani eszközeire kell támaszkodnia, amelyek a kívülálló perspektíváját írják körül. Külső nézőpontra törekedni nem azonos az idegen nézőpontra való törekvéssel, hanem a mindenkorli kutató hipotetikus nézőpontját jelenti.

A műnek azok a módszertani hiányosságai, amelyeket már említettem, jelentékenyek. Mindenekelőtt nem világos, hogy a szerző mit ért Kelet-Európán mint szellemi térségen.

Nem tisztázza továbbá, hogy a román filozófiatörténet esetében felmért terep milyen mértékben általánosítható úgy is, mint problémák összessége, úgy is, mint egész Kelet-Európát felölelő program. Módszertani problémái ellenére fontos könyv. Különösen az érzékelhető benne, hogy nem vállalja bizonyos úrök kitöltését, hanem megmutatja, melyek ezek az úrök.

Szilágyi Mihály

VITA

TERMÉKENY FÉLREÉRTÉS

A lap decemberi számában Szilasi László – Darvasi László új regényéről értekezvén – igen megtisztelő módon idézte fel egyik régebbi megjegyzésemet, miszerint a magyar regény szellemileg többek közt azért csenevész, mivel történetéből hiányzik a Kundera által (Réz Pál leleményes fordításában) „*első féldió*”-nek nevezett szakasz, vagyis – a végletekig leegyszerűsítve a kérdést – mindaz, ami az epikában a XIX. századi realizmus *előtt* történt. Szilasi most azt látja, hogy a magyar regény legújabb termékeinek egy része (Darvasié mellett Háy János, Márton László nevét említ) utólag mintegy megteremtette ezt a múltat, és minden okunk megvan rá, hogy ezen örvezzünk.

Bizonyára. De csak korlátozott értelemben. Hiszen e törekvések mindenekelőtt *tematikusan* kapcsolódnak múltunkhoz (képzeltbeli címmel élve mondjuk: JANICSÁROK MAI VÉGNAPJAI), és (Márton most készülő műve kivételével, amelyben – az eddigi megjelent részletek tanúsága szerint – a szerző a lehető legmélyebben gondolja át e viszonyt) szellemi-formai kapcsolatban, ha jól látom, nem állnak Jósikával, Keménnyel, Jókaiival, Mikszáthtal, az erdélyi emlékiratírókról nem is beszélve.

Nem, én nem ebben láttam a kigazolás lehetőségét. Egy másik írásomban, amelyet talán Szilasi nem ismer (való igaz, magam sem tudom, hol jelent meg és mikor), az áttörés lehetőségét abban láttam, ha a mai magyar regény egy verses epikai műfajhoz, a nálunk a

nagy realista regény *helyett* kidolgozott és legjobb műveiben (BOLOND ISTÓK, A DÉLIBABOK HŐSE, ALFRÉD REGÉNYE) valószínűtlen esztétikai tökélyre vitt magyar verses regényhez kapcsolódik. E műfaj ugyanis számtalan előnnyel rendelkezik a ma epikus számára: az elbeszélő alakja lírai-epikus része lehet a szövegnek, egyes szám első személyben szólhat, de egyrészt a „maga”, másrészt az általa teremtet narrátor nevében; a műfaj formája végtelenségig kevert, tehát magába emelhet gyakorlatilag bármit, ez a szó jó értelmében vett elegendő és minden irányba mozgékony nyelvet is biztosíthat, a szövegbe vidáman belefér bármiféle reflexió, anélkül, hogy ez unalmasan esszéiztikussá tenné a regény szövetét – a lehetőségek és előnyök száma, legalábbis az én agyamban, szinte végtelen. Tehát: prózában írt verses regény, ez lehetne az egyik kitörési pont. Szándékomban áll egy ilyen jellegű kísérlet elvégzése, ezért hamarosan belefogok a BOLOND ISTÓK, AVAGY AZ ÉLHETETLEN című regénybe, amely e formaelvek szerint épül majd.

Ám ekkor a kritikusként el kell hallgatnia. Hiszen olvasta és magáévá tette Németh László gondolatát, miszerint nem baj, ha az író kritikus egyben, ám komoly problémákat jelenthet, ha kritikai érveit arra használja, hogy saját produkcióját igazolja.

Bán Zoltán András

A HOLMI POSTÁJÁBÓL

LEVÉL BREUER JÁNOSNAK

Kedves János, érdeklődéssel olvastam WILHEIM ANDRÁS SZABOLCSI-ÉRTÉKELÉSÉNEK MARGÓJÁRA írott gondolatait Szabolcsi Bence ötvenes évekbeli tevékenységéről, harcairól, veszélyes helyzetéről. Nem hallgathatom el, hogy az idézett, jórészt ismert (Kroó György Szabolcsi-monográfiájában és a Maga korábbi cikkeiben is olvasható) dokumentumokból kirajzolódó kép kissé egyoldalúnak tűnik annak, aki olvasságta a korabeli sajtót, és találkozott egyéb forrásokkal és dokumentumokkal is. Félreértés ne essék: nem a Szabolcsi Bence társadalmi-zenepoliti-

kai tevékenységéről kialakult kép megváltoztatására, hanem árnyalására gondolok.

Cikkének egyik alapgondolatával azonban egyáltalán nem tudok egyetérteni. A Wilhelm András élményanyaghiányáról írott sorai azt sugallják, hogy egy kutató személyes élményanyag híján nem ítélni meg egy kort. Vajon egy muzikológus csak úgy írhat Mozarttról, ha főnöke lerugdosta a lépcsőn, és járatos a szerencsejátékban? Vagy csak akkor elemezheti Muszorgszkij életművét, ha tapasztalta az alkoholizmus mámorát? Tudom, demagóg példák ezek, de kifejeződik bennük a dolog abszurditása. Egy történész, ha igazi, nemcsak leírja és elemzi az adott kort, hanem ítéletet is alkot róla. Ha az ítélet nem bizonyul helyesnek, megcáfolják. Akkor a cáfoló ítélet lehet érvényes, egészen a következő másfajta nézőpontok felbukásáig. És ebben ez a szép.

Egyébként nem hiszem, hogy Wilhelm Andrásnak nincsenek élményei az ötvenes évekről. Hogy milyen gyermekkori emlékeket őriz szülei szorongásairól, nem tudom, csak a sajátjaimról számolhatnék be. De hogy felnőttként is alkalma volt tapasztalatokat szerezni a diktatúra mibenlétéről, azt mint volt zeneakadémiai évfolyamtársa tanúsíthatom. Az egyik 1969-es élményünk: a zenetudományi I. évfolyamnak tartott, Lukács György ESZTÉTIKÁJÁT tárgyaló Fodor Géza-kurzust a Zeneakadémia marxizmus-leninizmus tanszékének nyomására rövid úton betiltották. Tiltakozásul megpróbáltuk magánúton folytatni a kurzust (hisz túl voltunk már az ötvenes éveken...), Fodor Géza épp Wilhelmék lakásán tartotta kérésünkre szobaszemináriumát Lukácsról, amely azután elég gyorsan kifulladt, természetesen nem Fodor Géza, nem is politikai nyomás, hanem a zenetudományis hallgatók túlterheltsége miatt. Igen tartalmas élményei lehetnek a hatalom packázásáról Wilhelm Andrásnak az Új Zenei Stúdió alapító tagjaként és állandó előadóművészeként is; azon Új Zenei Stúdió tagjaként, amelynek egyébként megtört működését nem is egy politikai támadás tette nehezzé. Az élmény súlyos, ha nem is életveszélyes, mint az ötvenes évek élethelyzetei.

Végül, visszatérve a Szabolcsi-témára: jól ismerem és tiszteltem tartom a Szabolcsi-tanítványok érzékenységét, hisz magam is közéjük tartozom, az utolsó osztály tagjaként. Le-